

kai Lietuvos *Alma Mater* – Vilniaus universitetas – baigė savo gyvavimo ketvirtąjį šimtmetį.

A. Sabaliauskas, L. Valeika

PRAHA – VILNIUS. Sborník prací k 400. výročí založení univerzity ve Vilniusu. Uspořádali Jan Petr a Luboš Řeháček. Univerzita Karlova Praha 1981.

Knygos pratarmėje pasakyta: „Šis rinkinys išeina Vilniaus universiteto įkūrimo 400-osioms metinėms. Tai kukli Karlo universiteto ir lituanistikos bei baltistikos tyrinėtojų dovana šiam reikšmingam jubiliejui“. Tai iš tikrųjų labai graži dovana Vilniaus universiteto jubiliejui. Ypač šia dovana džiaugsis ne tik universiteto, bet ir visi lituanistai bei baltistai.

Rinkinyje iš viso yra aštuoni straipsniai. Pirmieji trys iš jų tiesiogiai skirti Vilniaus universiteto istorijai. Josefo Polišenskiio straipsnyje „Karlo universiteto ir Vilniaus valstybinio universiteto santykių istorijos klausimu“ (p. 9–17) pažymima, kad „Prahos universiteto santykiai su Lietuva užsimezgė dviem šimtais metų anksčiau, negu buvo įkurtas Vilniaus universitetas: dar 1397 m. prie Karlo universiteto buvo įkurta *Lietuvių kolegija* (taip pat vadinta *Collegium Reginae*, arba *Karalienės Jadvygos kolegija*)“. Čia taip pat nurodoma, kad „šešis šimtus metų turinti čekų–lietuvių kultūrinių santykių tradicija iki šiolei nėra detalčiai tyrinėta“, vadinasi, čia tyrinėtojų dar laukia nemažas darbas.

Minėtajai Prahos *Lietuvių kolegijai* kaip tik ir skirtas Michalo Svatošo straipsnis „Prahos universiteto Lietuvių kolegija (1397–1622)“ (p. 19–32).

Zdeneko Hoido straipsnyje „Čekijos sriitys ir Vilniaus universitetas pirmaisiais jo gyvavimo metais“ (p. 33–44) kalbama apie Vilniaus universiteto pirmtakės lietuviškos kolegijos Vilniuje įsteigimą, prie kurio aktyviai prisidėjo čekų jėzuitas Baltazaras Hostovinas, tapęs kolegijos prokuratoriumi, taip pat apie šios kolegijos, vėliau universiteto santykius su Prahos

ir Olomouco mokyklomis bei apie lietuvių mokymąsi Prahoje ir Olomouce.

Baltistikos istorijai reikšmingas darbas yra Liubošo Ržehačeko straipsnis „Baltistika Prahos universitete“ (p. 45–63). Baltistikos užuomazgos Prahos universitete susijusios su žymaus slovakų kilmės slavisto P. J. Šafaržyko (1795–1861) ir čekų folkloristo bei poeto F. L. Čelakovskio (1799–1852) vardais. 1825 m. išėjo pirmoji iš lietuvių kalbos į čekų kalbą išversta knyga – tai F. L. Čelakovskio lietuvių liaudies dainų, paimtų iš L. Rėzos rinkinio, vertimai „Lietuvių liaudies dainos“ (*Litewské národní písně*. – Praha, 1827). Žurnale „Časopis Česheho muzea“ 1835 m. buvo išspausdintas P. J. Šafaržyko darbas „Apie lietuvių giminės tautas“ (*O národech kmene litevského*, p. 292–315).

1850–1857 m. Prahos universitete dirbo žymusis kalbininkas A. Šleicheris. Iš Prahos jis buvo atvykęs į Prūsų Lietuvą, Prahoje jis parašė ir taip pat Prahoje buvo išleistas jo garsusis „Handbuch der litauischen Sprache“.

Šleicherio įpėdinis lyginamosios kalbotyros katedroje buvo A. Liudvigas, kuris 17 semestrų vokiškai skaitė lietuvių kalbos gramatiką. Čekiškai lietuvių kalbos gramatiką Prahos universitete pradėjo dėstyti 1873/1874 m. m. L. Geitleris. Prahoje buvo išleistas ir jo darbas „Litauische Studien“.

Ypač daug baltistikai nusipelnė žymiausias čekų kalbininkas J. Zubatas, lietuvių kalbos pradėjęs mokyti pas L. Geitlerį. Nuo 1885 iki 1925 m. jis dirbo Prahos universitete. Jo baltistikos darbai plačiai žinomi. Bet baltistikai jis skyrė ir nemažą dalį savo pedagoginės veiklos – 17 semestrų Prahos universitete jis dėstė baltistikos dalykus, buvo išrūpinęs baltų kalbų lektoratą, kuri vedė latvių kalbininkė A. Abelė.

J. Zubato mokinys ir įpėdinis Prahos universiteto lyginamosios kalbotyros katedroje O. Hujeris taip pat daug dėmesio skyrė baltistikai. Šias tradicijas tęsė ir tebetęsia O. Hujerio mokiniai: žymūs indoeuropeistai ir baltistai, buvęs Brno universiteto profesorius

V. Machekas (mir. 1965 m.) ir šiuo metu Prahos universiteto profesorius P. Trostas.

Janas Petras straipsnyje „L. Geitlerio kelionė į Lietuvą ir jos rezultatai“ (p. 65–80) smulkiai aprašo 1873 m. L. Geitlerio mokslinę komandiruotę į Lietuvą, kurios metu jis susipažino su lietuvių tarmėmis ir susitiko su M. Valančiumi, K. Jauniumi, A. Baranausku bei kt.

Straipsnyje „Baltų veiksmožodžio skaičiaus kategorija“ (p. 81–85) Pavelas Trostas, remdamasis tuo, kad indoeuropiečių III asmenyje buvo skiriama vienaskaita ir daugiskaita, linkęs manyti, kad taip buvę ir baltų prokalbėje, taigi baltų veiksmožodis vis dėlto, kaip manyta ir anksčiau, yra praradęs III asmens daugiskaitos formą. Tik J. Endzelyno aiškinimas, kodėl taip atsitikę, Trostui atrodo nepakankamas.

Didžiausias rinkinio straipsnis skirtas tautosakai – tai Karelo Horaleko darbas „Dėl slavų ir lietuvių tautosakos santykių“ (p. 87–117), kuriame pažymima, kad „Lietuvių ir slavų tautosakos santykių tyrinėjimas dar tik pradėdamas“.

Radegartas Parolekas savo straipsnį „Lietuvių kilmės, prancūzų kalbos ...“ (p. 119–124) skiria šimtosioms poeto O. V. Milašiaus gimimo metinėms. Autorius mano, kad poeto „kraujo ryšys su Lietuva ir jos tautosaka paliko gilių pėdsakų ir jo originaliuose kūrinuose“.

Prie visų straipsnių duodamos santraukos lietuvių, taip pat dar kuria nors kita – anglų, vokiečių arba rusų – kalba.

Knygoje yra įkliaja su seniausiu žinomu Vilniaus paveikslu ir Prahos pilies bei miesto bendroju vaizdu.

J. Kabelka

Чекман В. Н. Исследования по исторической фонетике праславянского языка. Типология и реконструкция. — Минск: Наука и техника, 1979. — 216 с.

Книга известного слависта Валерия Николаевича Чекмана „Исследования по

исторической фонетике праславянского языка“ завершает многолетние изыскания автора в области славянской диахронической фонологии. Она, кроме теоретической части, посвященной типологическим проблемам лингвистической реконструкции и диахронических объяснительных моделей (с. 8–43), состоит из трех глав, в которых рассмотрены все основные процессы славянской фонологии, обычно связываемые с законом открытых слогов и так называемым групповым сингармонизмом: праславянские палатации и йотация (с. 44–120), становление и распад тенденции к открытому слогу (с. 120–175), эволюция еров (с. 175–213). Во вступлении (с. 3–7) кратко изложены главные тезисы, подвергающиеся подробному рассмотрению в основных главах. Это в значительной степени облегчает читателю восприятие весьма сложного содержания книги и богатого типологического материала, а также дает возможность автору сократить заключительную главу до двух страниц (с. 214–215), содержащих лишь блестяще сформулированные общетеоретические выводы.

Для балтистов исключительно ценна первая часть книги – „Теоретические проблемы реконструкции“, в которой автор убедительно показал, что любая диахроническая гипотеза обязательно должна верифицироваться на тщательно проверенном типологическом материале. Основной принцип, которым обязаны руководствоваться диахронисты, стремящиеся не только к логической стройности, но и к убедительности своих теоретических построений, в книге формулируется так: „восстанавливаемые праформы должны обладать теми же свойствами, которыми обладают живые или хорошо засвидетельствованные (документированные) мертвые языки“ (с. 15). Из этого общего принципа типологического правдоподобия выводятся дру-